

Suomen sanat “käräjät” ja “vannoa”.¹

Kirjoittanut

HEIKKI OJANSUU.

AHLQVIST on tunnetussa Kulturwörter teoksessaan, ss. 225–6, selittänyt suomen sanan *käräjät* tutulla (tekijää osoittavalla) *ja, jä* johtimella syntyneen sanasta *kerä (kera)* 'Menge, Gefolge' tai hänen mukaansa sen kanssa yhteenkuuluvasta verbistä *kerään* 'sammeln'. Hän jatkaa: »Sen karjalainen asu *käräjä* tai *kärrää* on muunnos tai väännös tätä jäämiläisellä [= hämäläisellä] pohjalla oikein muodostunutta sanaa; viron *kärrää* eli *kärää*, joka merkitsee vain Lärm, Gemurmel, Gewimmel, on kenties tykkäänään erotettava näistä suomen sanoista ja pidettävä johdannaisena onomatopoeettista verbiä *käräjän* tai *kärisen* knarren murmeln.»

Ahlqvistin selitys on monessa kohden puutteellinen ja harhaanviepä. Suomessa ei ole sanaa *kerä (kera)* merkityksessä 'Menge, Gefolge', vaikka jälkimmäinen merkitys onkin jo RENVALLIN sanakirjassa; meillä on vain *kerä* 'der Knäuel' ja sanat *keralla, keralle* 'mit, nebst, sammt'. Viimemainitut sanat ovat alkujaan karjalaisia. Niinkuin eräät vepsäläismuodot osoittavat, karj. sana *keral, keralleh* on äänteellisesti samantapainen kuin (karj.) *irallah, -lleh* 'irti'. Niinkuin viimemainittua vastaa suomessa *irralleen* (nimentö *irta*), kuuluu *keralleh* asun vastine *kerrallecn, kerrallaan* (nimentöä *kerta*).

¹ Kirjapainovaikeuksien vuoksi on täytynyt vieraskielisissä sanoissa käyttää karkeata transskriptsionia.

Merkityksen kehityksen esittämisen saatamme tässä sivuuttaa. (Näin peruutan Virittäjässä 1916, ss. 19–20, antamani selityksen karj. *kera* sanasta.) — Asu *käräjä* ei suinkaan ole karjalainen vaan nimenomaan länsisuomalainen (lounaismurteissakin *kärejä* < *käräjä*). — Virossa ei ole ollenkaan asuja *kärrää*, *kärää*, vaan Ahlqvistin tarkoittama sana kuuluu *kära!* — Jos *keräjä* olisi johdannainen verbiä *kerätä*, se kuuluisi *kerääjä* (vrt. *saarnaaja*, *hyp-pääjä* y. m.) Huomattava on myös, että verbi *kerätä* esiintyy meillä ahtaammalla alueella kuin *keräjä* vastineineen.

Ahlqvistin yritystä selittää suom. *käräjä* sanaa, jota hän muuten tuntuu pitävän suhteellisen vanhana, on siis pidettävä ainakin osittain epätydyttävänä.

Tämän sanan kulttuurihistoriallinen merkitys on kuitenkin siksi suuri, että sen etymologia kannattaa ottaa uudistetun, nykyisen metodin mukaisen tarkastelun alaiseksi. Niinpä koetankin leuka-periäni samaan pähkiniän, johon edeltäjältäni hammas mureni, kuoren saadessa vain joitakin naarmuja.

Suom. *käräjä* asulla on tarkka äännevastineensa virolaisessa *käräjässa* (aiemmin *käräjä*), joka esiintyy ainakin kerran eräässä 1600-luvun etelävirolaisessa lähteessä: Kui enge Pilatus neggi, et temma Sönnä is massa, enge et paliu ützh suhremb *kerraja* say . . . («Koska Pilatus näki, ettei hän mitään auttaa tainnut, mutta enämpi pauhina tuli . . .»). Viron sana *käräjä* — ä:n merkinnästä e:llä vrt. esim. saman tekstisivun *perrast*, *letz*, *weggisi*, *neggi*, *peiw* j.n.e. — merkitsee melua ja esiintyy nykyvirossa asussa *kära* 'Lärm, Geschrei, Geräusch, Getümmel, Aufruhr, Streit, Unruhe', *kära kandma* 'ein Gerede erheben, ein Gerücht verbreiten'; verbi *käräma*, *kärätsma* (vrt. suom. *käräjoitsen* pro *käräjitsen*) 'lärmen, zanken, toben, schreien, krachen', *kärastama*, *kärätama* 'zanken, lärmen, schelten', *kellegi peale kärastama* 'Einen andonnern'. — Mitä merkityksen kehitykseen tulee, verrattakoon erittäin msnorj. ja -tansk. *perlament* (*parlament*). 1. 'Sammenkomst til Samtale eller Forhandling om noget'; 2. 'Strid'. Keskiajan ruotsin vastaava sana *perlament* on lainattu suomeen asussa *pärmäntti* 'oväsende', myös verbi *pärmäntätä*. Ks. tarkemmin Virittäjä 1909.

ss. 82—3, 85—6.¹ Tämän mukaan *käräjä* olisi viron kielessäkin varhemmin merkinnyt jonkinlaista kokousta.

Vaikka suomen sana *käräjät* siis näyttää hyvinkin sopivan viron *kära* sanaan, ei äännesuhde kuitenkaan ole ilman muuta selvä. Suomen sanaa ei, näet, toisaalta voi erottaa lapin sanasta *gæreg*, *gereg* l. *giereg*, gen. *gerrega* 'consilium, consessus, Raad, Raadforsamling, Bisiddere i en ret'; *itten mon galgam dolvvuuvvout gerreg ouddi* 'i morgen skal jeg føres for Retten'; *gereg-stoppo* 'Thingstue'. Lapin sanan yhdistäminen suomen sanaan *käräjät* on yleisesti hyväksytty. Ks. DONNER, Vert. Sanak. 167, QVIGSTAD Beiträge s. 80 (*gærræg*, gen. *gærræga* 'Gerichtspersonale'; *nieida-g.* 'das Siebengestirn'), NIELSEN Quantitâtsverhålt'n. s. 125: dem *-sk* γ(α) entspricht fi. *ja* in *gærrick* 'gerichtsitzung' gen. = od. *gærrixa* = fi. *keräjä*) ja KUSTAVI GROTFELT, Paikannimistöstä saatuja lisäsuomalaisien muinaisten yhteiskuntaolojen valaisemiseksi, Historiallisia Tutkimuksia 1913, s. 203.

Lapin *gæreg*, *gereg*, *giereg* sana osoittaa, että suomen *käräjä* on palautettava lähtöasuun **käräjä*. Vrt. esim. *vajava*, *vajaa* < **vajaya* ∞ lapin *vajeg*, gen. *vagjega* 'inopia, penuria' *vagjag* 'carens, orbatus'; *mainio* < **mainiyo* ∞ lap. *mainag* 'celeber, berømt', tai suom. *kataja*, *katava* ∞ vatj. *kataga* j.n.e. Vrt. E. N. SETÄLÄ, Äännehist., ss. 59—61. Suomen *j*:lliset muodot lienevät alunpitäen peräisin monikon *i*:n edeltä, josta asemasta ne ovat sitten yleistyneet yksikköönkin. Tämä selitys sopii erittäin hyvin *käräjä* sanan *i*:hin, koska sanaa tavallisesti käytetään monikossa. Ks. muuten FUF XI, ss. 148—52.

Muutamista lapin muodoista on toht. F. ÄIMÄ ystävällisesti

¹ Tytärsaarella kylän vanhat miehet ainakin parisen vuosikymmentä sitten kokoontuivat rannalle neuvottelemaan yhteisistä asioista. Esiintyminen näissä kokouksissa, joita nimitettiin *rantakäräjiksi*, oli meluisaa, niin että nuoremmat eivät niistä pitäneet. (Toht. F. Äimän tiedonanto.) Savossa on (toht. V. Tarkkaisen mukaan) yleinen puheentapa *käyvä turpakärräitä* = riidellä: »ei siinä (esim. palkollisessa) muuta vikkoo ou', ko että se tahtoo aina käyvä turpakärräitä». Vanhain naisten riitelyä ja toraa nimitetään laajalta Länsi-Suomessa ämmäin käräjiksi; esim. kyllä ne *ämmät* siellä *käräjiä* piti (Tampereen seud.). Kaikki nämä esimerkit valaisevat merkityksenkehitystä käräjistä riitaan ja meluun.

antanut minulle seuraavat tiedot: lp L *kerrek* [-k < -γ] 'gericht, gerichtssitzung'; lp R Lind. *kerrew* & *kerre* 'consultatio, consilium; rådslag'; *Kerre-käte* & *kerrew-käte* 'domus consultationis, rådplägningsrum'; lp I *kerriū*, mon. nom. *kerriuwēh* [-uwv- < -γ-] 'gerichtssitzung'. Ks. tarkemmin Phonet. u. lautl. d. Inarilapp. I 37, 65, 72, 73. LINDAHLin muodot edellyttänevät *kärävä*, *kärä* (resp. *kerävä*, *kerä*) asuja suomalaisella taholla; *j*:tä edustaa nimittäin tällaisessa asemassa *k* (myös *g*).

Mitä sitten lopuksi viron vanhan kielen *käräja*, nykykielen *kära* asuun tulee, niin voidaan jälkimmäinen ilman vaikeutta palauttaa asuun **käräjä*; vrt. esim. viron *vaja* < **vajaya*. Alkuperäisen *j*:n (*i*:n) katoamisesta painottoman tavun jäljestä (: *käräjä* > **kärä*) ei virossa sensijaan ole esimerkkiä, joten *käräjälle*, jonka vanhasta kielestä esitimme, täytyy sillekin olettaa lähtöasuksi **käräjä*. *γ*:n korvautumisesta *j*:lla on etelävirossa muutamia varmoja esimerkkejä: *kättäi*, gen. *kadža*, *peittäi*, gen. *peđäjä*. Huom. myös sana *eleja*, mon. *elejad* tai *eleje*, mon. *elejed* 'unausgedroschenes Getreide (das vom Felde in die Scheune geführt wird)', *homme tuleb elejeid vedada* 'morgen ist Getreide vom Felde zu führen', *eleje-puu* 'die über das Garbenfuder gebundene Stange'. Viron sana on merkitykseltään sama kuin suomen *elot*, muodoltaan = suom. *ele*, *eleen* < **elek* ∼ **eleyen* (*ek*-loppuinen johdannainen verbiä *elän*, *elää*).

Viron *kära* ja suomen *käräjä* sanojen merkityseroavaisuudesta emme pääse; mutta sen voimme selittää. Muodoltaan viron, suomen ja lapin tässä käsitellyt sanat sopivat täysin moitteettomasti toisiinsa.

Suomen *käräjä* sanalla on kuitenkin myös omituinen rinnakkaismuoto *keramo* 'stämma, folkförsamling', jonka jo DONNER, Vert. Sanak., 167, on yhdistänyt *keräjä* asuun. *Keramo* on hyvin todennäköisesti < *kerahmo*, jollainen asu tunnetaan aunuksesta. Mitä *h*:n katoamiseen tulee, vrt. esim. LÖNNROTIN mainitsema *kamalo* < *kamahlo* 'kahmalo' tai laajalle levinnyttä sanaa *salama* < *salahma* (eteläpohjalainen kansanetymologinen *salasmaa* pro *salahma*). Ja aivan samoin kuin karjalaista *kamahlo* asua meikäläisellä taholla

vastaa *kahmalo* (< *kamhalo < *kamahlo*), voinee meikäläisen *kärhämä* sanankin — merkitys 'strid, kif'; *siitäkökös k. nousi* — rinnastaa aun. *kerähmō* (= *kerahmo*) asuun¹. Merkityksen kehityksestä vrt. ed. s. 21.

Näin joudummekin siirtymään karjalan muotoihin.

Karjala-aunuksesta kuuluvat tähän seuraavat sana-asut: aun. *kerähmō*, *kerahmo* (äännesuhteesta vrt. esim. *eläntō* ∼ *elanto*) 'kansankokous'², karj. *keravo* 'kokous, kansan-, kunnankokous': *miero azeituksie load'iv keravossä* 'kunta laatii lakeja keravossa'³. Asu *keravo* on samantapainen kuin esim. *magavo*; niinkuin *magavo* = suom. *makuu* (murt. *makoo*) < *makaðo (*makaðu), on *keravo* < **kerayo*⁴. Vielä läheisempi äännevastineisuus on tarjolla suom. sanassa *ehto* < *ehtayo ja Tornion murteen epäilemättä karjalaisperäisessä sanassa *ehtavo* 'ilta-ateria'. Suhteesta *keräyä* ∼ *keräyo* (*keräyō*) vrt. esim. vepsän *emag*, -*gan* < *emäyā 'emäntä' ja suom. *emoo*]s, *emuu*]s 'degälta till bröd', *emuu*: *saukon emuu* moderuttern, Vermlannissa 'hin onde, fan': *ei emuukaan tiedä* 'det vet ej fan heller'. Huom. myös viron *ðhta* < *ðhtaya ja *ðhtu* < *ðhtayo.

Aunuksen sanoissa on toinen johdinaines: *hmo*; vrt. tästä esim. karj. *jälehmä* 'perintö', *tulehmo* 'hiilus', nomineista *jälgi* 'jälki, maanosa l. tila' ja *tuli*. Tämä johdin on liittyneenä vain nomini- (ei verbi-)vartaloihin, joten *kerähmō* sanan kannaksi jää *kerä*.

Käräjä sanan *jä* on epäilemättä johdinainesta. Tämä johdin ei enää pitkiin aikoihin ole ollut produktiivinen eikä sen alkumerkitystä ole helppo selittää. Mainitsen joitakin esimerkkejä: vepsän *emag*, mon. nom. *emagad* (< *emäyā, *emäyät) emäntä, mutta aunuksesta (nekkulaiselta) olen muistiinpannut sanan *emiän-*

¹ Toisia selitysmahdollisuuksia olen ajatellut suomen *kärhämä* sanalle varhemmin. Ks. Vir. 1909, s. 81. Esitänkin uuden selitykseni suuresti epäillen.

² *Kerahmo* sanan nykyisestä käytöstä ks. erittäin Karjalan kirja II, 1, ss. 135—6 (kyläkuntakerahmo, kuntakerahmo, „kihlakunnan kerahmo”).

³ Jo Arvid Genetz on tutkimuksessaan Venäjän Karjalan kielestä (Sana-kirja) verrannut suom. *keräjä* asua karj. *keravo* sanaan, arvatenkin pitäen loppuväijä jonain johtimena.

⁴ Äännteellisesti karj. *keravo* voidaan liittää myös aun. sanaan *kerävō* 'keruu, keräys, kokoominen'.

päivü (ven. *успеніе Божіей матери*, 15 p. elok.), jossa *emiä* < *emäjä Jumalan äiti; *vajaa*, *vajava* kuulunee samaan sanapesään kuin *vaja* (vrt. myös *vajota*). *γa*, *γä* liittyy todennäköisesti runsautta osoittavaan adjektiiviseen *kas* < *kkas* ainekseen. Äännesuhteesta vrt. esim. suom. *kajaa*, *kajava*, *kajakka* (esim. Satakunnassa), suom. *harakka*, vrtj. *araga*, veps. *emag*, aun. *emiä*, vir. *emakas* 'emä' ('Gebärmutter'), *emak*, *u*¹ äitipuoli, suom. *säynävä*, pohj.-karj. *säinöö* < *säinäjä, mutta virossa m. m. *säinäkas*. (Vrt. viimeksi ÄIMÄ, SUSA XXX, 30 s. 61—70.)

Käräjä, *keräjä* sanamme näyttää liittyvän juuri sanaan *kerä*, ersamordvan *k'ir'e*, mokšan *kər'n'e* (oik. keränen). Merkityksestä vrt. esim. lat. *globus* m.m. kerä, (ihmisistä) joukko yhdyskunta tai *glomerare* (sanasta *glomus* kerä) kerä ja kerätä. Lat. sanoihin on toht. A. V. KOSKIMIES kiinnittänyt huomioni. — *Keräjä* saattaisi liittyä myös *keri*, *kere* sanaan.

Keri, *kere* sanalle on esitetty sukulaisia kaukaisista sukukielistä asti: unk. *kör* 'kreis, runde; zirkel, sphäre, bereich, klub, geschlossene gesellschaft', *kerek* 'rund', *kerék* 'rad, runde' (J. A. LINDSTRÖM, BUDENZ, DONNER), vog. *ker: iut ker* 'spindelring' (*iut* 'spindel'), vrtj. *kuri* 'kupferring' (Y. H. TOIVONEN). Ks. Vir. 1918, ss. 77—8.

Piiristä, kehästä, renkaasta on merkityksen kehitys kokoukseen meikäläisellä taholla varsin tavallinen. Niinpä aun. *ke'šoi* merkitsee rengasta ja työseuraa; suom. *kerho* on niinkään varhemmin merkinnyt rengasta. Ks. erittäin TOIVO KAUKORANTA, Suojärven *ke'šoi* 'rengas, työseura', Vir. 1914, s. 128, Y. H. TOIVONEN, Etymologiaa huomioita, Vir. 1918, s. 70 (Suom. *kerho*).² Tällainen sana on todennäköisesti myös vanha *kekri*, joka asussa *kekkeri* on tunnettu pitojen merkityksessä. Tätä sanaa tuskin voi erottaa syrjäänin sanoista *gögör* 'kreis, ring', *gögrös* 'rund', *gögört-* 'rings

¹ Mistä Ahlqvist lienee saanut, Kulturwörter, s. 210, mainitsemansa vir. *emag* asun, jota eivät tämän kielen sanakirjalliset lähteet tunne ja joka tuntuu äännesultaan epävirolaiselta?

² Huomattakoon tässä yhteydessä myös n. s. tuomarinymppyrät. Ks. niistä A. M. Tallgrenin kirjoitusta „Tuomarinymppyrät“ ja muinaiset käräjäpaikat, Kotiseutu 1917, 127—131.

umgeben', perm. *gögör* 'herum', *gögöra* 'umliiegend', *gögralni* 'umdrehen', *gögrösa* 'rund'. Ks. permiläisten kielten sanoista m. m. DONNER Vert. Sanak., 3 ja BUDENZIN sanak., s. 20. Huom. myös suom. *käyrä*, *käkrä*. Agricolalla onkin vielä asu *Käkri*, esi-isäimme pakanallisen karjanjumalan nimenä. (Tässäkin saattaisi esiintyä samanlainen *e ~ ä* vaihtelutapaus kuin *käräjä* ja *keräjä* sanoissa.)

Ällinen *käräjä* asumme on eri tavoin selitettävissä. Se voi perustua vanhaan *e ~ ä* vaihteluun. Vrt. esim. suom. *räkä*, karj. *regä*, suom. *tämä*, vir. *temä*, *tema*, suom. *hänensä*, vir. *enese* < *henensen, suom. *perä*, vir. *pärä*, *pära* j.n.e. Viroon ja suomen lounaismurteisiin nähden on otettava myös se mahdollisuus huomioon, että ensitavun *e* näissä kielissä on *r*:n seurattessa toisen tavun alussa äänneläillisesti muuttunut *ä*:ksi. Lounaismurteiden ulkopuolella olevat älliset asut voisivat olla lainaa niistä. Ja lisäksi on olemassa sekin mahdollisuus, että *i*:sen tavun *ä* perustuu varhaiseen kansanetymologiaan: on nojaututtu verbiin *käristä*, viron *käriseä* m. m. 'lärmen, einen grellen Laut von sich geben', liivin *kärist* 'lärmen, prasseln', *kärin* 'Lärm, Getümmel; Geklapper; Geschrei' j.n.e.

Kun johdin *ya yä* näyttää osoittaneen runsautta, niin *keräjä* sana olisi tarkoittanut nimenomaan suurta kokousta.

Suomen *käräjä*, *keräjä* sanan etymologiassa AHLQVIST näin ollen näyttäisi sittenkin osuneen suunnilleen oikeaan, vaikka hänen esittämiensä yksityisdetaljien laita onkin vähän niin ja näin ja vaikka merkityksen kehitys kokouksesta oikeudenkäyntiin on jätetty selittämättä.

Kenties lukijasta sentähden tuntuu menemiseltä merta edemmäksi kalaan, kun lopuksi rohkenen esittää *keräjä* sanallemme toisenkin selitysmahdollisuuden, vieläpä sellaisen, että tämä sana on vanhaa arjalaista alkuperää. (Nuorimmat arjalaiset lainamme ovat suomalaismordvalaisen yhteyden ajalta, joitakin vuosisatoja e. Kr. s.)

Luulen lukijan helpommin voivan seurata ajatusjuoksuani, jos esitän sen elimellisessä yhteydessään.

Itämerensuomalaisissa kielissä on sana *veräjä* jossain asussa joka kielessä. Saatan todistaa, että tämäkin sana kantasuomessa on kuulunut *veräjä eikä mitenkään ole yhdistettävissä ven. *верей* sanaan, kuten tähän asti yksimielisesti on otaksuttu¹. Mutta ilmeistä on, että *veräjä* kuitenkin on saatu indogerm. taholta, siitä veräjää tai ovea merkinneestä sanasta, jonka indogerm. lähtöasuksi on asetettu m. m. **dhuer-*, *dhur-*. Itämerensuomalaisten kielten *veräjä edellyttää lähinnä sentapaista originaalia kuin *dveraka (2:sen tavun *a* on oletettava vähän etiseksi). Ossetista, jota on pidetty vanhan skyytain kielen jatkajana, löydämmekin *äg* < *aka* (*g* > *ka*) johtimen. Se on varsin tavallinen monissa sanoissa, joissa arjalaisella taholla on vartalon viimeisenä ääntenä konsonantti tai vokaali; esim. sekä *zär* että *zäräg* laulu. Jos kantasuomen *keräjä sanalle voidaan edellyttää sellainen originaali kuin *keraka t. *geraka (vrt. edellä *dveraka), niin selittyisi se tällaisesta oivallisesti. Esitän suomen *käräjä* sanalle seuraavan etymologian.

Lätissä on sana *dzihras*, *dzihres* (f., vain mon.)-u 'ein Gastmahl, Schmaus, Trinkgelag'; jälkimmäinen asu on nykyisin tavallisempi. *Dzihres* on johdannainen verbiä *dzert-*, *er'u-*, *éhru* myös *dzéht* (liett. *gérti*) 'trinken, zechen, saufen': »In *kähzas*, *kristības*, *behres dzért* [juoda häitä, ristiäisiä, hautajaisia] wird das Wort noch sehr allgemein für feiern gebraucht, sofern dasselbe im Trinken besteht.» Sana on indogermanista alkuperää: kreik. *βογά* 'Frass', lat. *voru-s*, *vorare*, msys. *querechela*, *quercha*, msisl. *kuerk* 'Gurgel'; msint. *girá-ti*, *gila-ti*, 'er verschlingt', arm. *ker* 'Nahrung' 'Frass', alb. *ngrane* 'gegessen', liett. *geriù* 'ich trinke', mskslaav. *žbra* 'ich schlinge'. Ks. BRUGMANN, Grundriss, ss. 589—90 ja 451—82. Erittäin mielenkiintoista on, että ossetit niinkuin persialaisetkin tekevät valansa juomalla. Ossetista voin esittää seuraavan syömistä merkitsevän sanan, joka on yleinen myös valanteosta käytettynä: *árdxord*, *árdxor* 'Eidgenosse' (valaliittolainen), *ardxäri* 'schwören', *usimä ard ci xäri* 'wer mit einer Frau einen Eid eingeht', *dä*

¹ Perustelen tämän etymologiani tarkemmin toisessa yhteydessä. Luennoillani olen selittänyt sen pääkohdat.

mädimä ardxord stäm 'mit deiner Mutter sind wir durch Eid verbunden', *ard baxordtam* 'wir schwuren einen Eid'. »Ossetit heittävät hopearahan olut- tai mäskimaljaan, juovat siitä ja luopaavat toisilleen ystävyyttä». Ks. H. HÜBSCHMANN, *Etymologie und Lautlehre der ossetischen Sprache*, s. 24.

Tämän mukaan suomen *käräjät* olisi alunpitäen merkinnyt valantekojuominkeja, sitten valantekotilaisuutta, oikeudenkäyntiä. Monikko on mielenkiintoinen, kun ajattelemme että pitojen nimitykset meikäläisellä taholla vanhastaan esiintyvät monikossa (häät, ristiäiset, hautajaiset, peijaat j.n.e.). Karj. *kerähmo, kerahmo* näyttää syntyneen vasta sitten, kun *keräjä* sanan alkuosa oli kielitajussa liittynyt *kerä* sanaan tai loppuosa *jä* kotoiseen *ja, jä* suffiksiin.

Toht. ÄIMÄ on huomauttanut esittämäni etymologiaa tukevina seuraavia lapin sanoja: lp R *karew, karwes* 'ebrius; drucken'; *karewtet* 'inebriari, vino ebrui; blifva drucken'; -- lp. N *garrēm, -ma* 'crapula, ebrietas; Rus'; *garrētuvvat* 'blive drukken', *garētuvvat* 'blive fuld, beruset' (Qvigst. *garrēm*); *garrēmaz, g. -mäza* 'lhd beruset'; — lp L *kärreme-* nom. vain yhdyssan,) *käreu* J., SG. und *käre* N. G. 'rausch'; *käre-ulumuc* 'betrunkenener mensch, *kärremin læ* 'ist betrunken'; — lp Arj. (HALÁSZ) *käreu* 'betrunken'; *kärrim: kärrimen* (iness.) id. (*son lé k.* 'er ist betrunken') *kärrimij* (all. s.): *son lij juhkam ai'evc kärrimij* 'er trank sich einen vollen rausch'; *käreotuwwat* 'berauscht, betrunken werden'; — lp E. (HAL.) *kärevusse*, plur. *kärevussh* St[enseele] 'betrunken, beerauscht'. ÄIMÄ arvelee: »Sana voisi vastata suom. *kärähmö muotoa, jolloin Luulajan muodot edustaisivat alkuperäisintä kantaa». Lapin sana olisi tietysti laina meikäläiseltä taholta.

Uusi selitykseni suomen *käräjä* sanasta, joka palauttaa oikeusmenojemme alkuperän kenties tuhantisen, mutta ainakin viisi sataa vuotta ennen nyk. ajanlaskunme alkua, jää siis lukijan suosiollisella luvalla kilpailemaan tähän asti hyväksytyyn, minun paranteleman AHLQVISTIN selityksen kanssa.

AHLQVIST on Kulturwörter teoksessaan s. 229 yhdistänyt toisiinsa viron sanan *vanne*, gen. *vande* 'Eid' (vala) ja suomen sanan *vanne* 'Tonnenreif'. Hän otaksuu sen johdosta *vanhoa* sanan alkuperäiseksi merkitykseksi kiinnipitämisen (zusammen-, festhalten).

Tämä selitys on eri syistä mahdoton hyväksyä. Viron *vanne* on luonnollisesti alkuperin *ek*-loppuinen deverbaali verbiä *vanno*-, samaa tyyppiä kuin esim. *side*, *katse* j.n.e. (verbejä *sitaa*, *katsoa*; vir. *siduma*, *katsuma*). Suomen *vanne*, *vanteen* sensijaan palautuu vanhempaan asuun *vanneh* (huom. esim. *vannehtia*). *Vanne* on germ. lainasana; vrt. gootin *vandus*. Ks. THOMSEN, Indfl., s. 158.

Suom. *vanhoa* sanalla taas on sukukielissä seuraavat samaa merkitsevät vastineet: karj.-aun. *vanno*-, vir. *vanduma*, *vannun* (*nd nn*:n asemesta perustuu analogiaan; vrt. esim. *vannas*, gen. *vanda*), liivin *vann*, *vand*. Sana on tuttu lapistakin: *vuordnot*, *vuorane* *vanhoa*, *vuor^enes* *vala*. Sanan kantasuomalaiseksi lähtöasuksi on otaksuttava **vadno*-. Pohjoisvirossa tästä näyttää tulleen **vando*- > *vanno*-. Suomessa *dn* on murteittain muuttunut *rn*:ksi (samanlaista äännekehitystä karjalassakin), ja sellaiselta alueelta näyttää lapin muoto lainautuneen.

Tähän asti on voitu osoittaa vain neljä sanaa, joissa on lähdeittävä kantasuomalaisesta *dn* yhtymästä: suom. *vannas*, *vuona* ja *linna* sanojen edeltäjissä ja kolmen sanan originaalissa on ollut *gn*: *vannas* < preuss. *vagnis*, **vagnas* (KARSTENIN otaksuma germ. alkuperä kenties todennäköisempi), *vuonna* < liett. **ogna linna* < kantagerm. **fligna*-. Meidän *vanhoa* sanammekin on ilmeisesti vierasta alkuperää < germ. **vagnon*, **vahnian* 'sagen, sprechen'. Merkityksestä vrt. samaan sanapesään kuuluvia ms-skand.:sia sanoja *vattr* 'Zeuge' (todistaja), *vatta* 'zeugen' (todistaa).¹ Germ. **vagnon*-, **vahnian* (josta esim. saks. *er-wähnen*) on sukua m. m. lat. *vox*, *vocare* sanojen ja sanskritin *vac* juuren kanssa. Ks. esim. TORP, Vergl. Wb. d. indogerm. Spr. 1909, s. 381. Äänteelli-

¹ Näin ovat kaikki kantasuomeen palautettavat sanat, joiden vartalossa on esiintynyt *dn* yhtymä, osoittautuneet lainasanoiksi. Kantasuomessa on nyt oikeus edellyttää äänne muutosta *gn* > *dn*.

sesti meikäläisen *vanhoa* sanan voisi liittää myös sanskr. sanaan *vagnuṣ* 'das Tönen, Geräusch' ja suom. *käräjä* sanasta antamani selitys viittasikin juuri arjalaiselle taholle. Mutta suom. sanan merkitys antaa kuitenkin germ. alkuperälle etusijan. — Oma kotoinen sanamme on *vala*, jonka mordvalainen vastine merkitsee sanaa. Ks. esim. AHLQVIST, Kulturwörter, s. 229.

Lisäys.

Suomen *veräjä* sukulaisineen ei, niinkuin s. 27 esitettiin, äänneellisistä syistä ole yhdistettävissä ven. *верей* sanaan. Sensijaan saattaisi ajatella mahdolliseksi sen liittämistä samaan sanaperään kuuluvaan *veriga* (≈ *veruga*) asuun, joka msksl:ssa merkitsee kahletta ('catena'), mutta nykysloveenissa samoin kuin *verēja* sanakin aitausta, bulg. kiel. 'stall'. Sana *veriga*, joka tunnetaan myös venäjältä ja serbiasta, johdetaan juuresta **ver-*: msksl. *вѣра*, *врѣти*, *заврѣти* 'claudere', sulkea, tukkia. *Keräjä*, *käräjä* sana voisi taas edellyttää varhaiskantaslaavilaista asua *geriga, jollaiseen slaavilaiseen johtomuotoon pääsisimme verbijuuresta **ger-* > *zer-*: msksl. *зрѣти*, *зѣра*, 'sacrificare', uhrata, *зрѣтва* 'sacrificium', uhri, *зѣрьць* 'sacerdos', pappi. Ks. tarkemmin MIKLOSISCH, Etymol. Wörterb. der slav. Sprachen. Suomen *käräjä* sanan alkumersitys olisi tällöin uhritoimitus, -pidot. (Vrt. ed. s. 28). Samaan kantaslaavilaiseen lainausaikaan kuuluu suomen sana *käämi*, viron *kääv*, *i*, *e*, jonka virolainen ERNITS on selittänyt slaavilaiselta taholla lainatuksi; vrt. nykyven. *чѣвечка* 'Weberspule' (ч < k) — jollei ole kysymys liettualaisesta lainauslähteestä? Huomautettakoon vielä, että slaav. *zer-*, **ger-* juureen palautettava sanapesä todennäköisesti kuuluu yhteen s. 27 mainittujen sanain kanssa.